

भमक र भमक सृजना संरक्षण समूह

—डा. कविताराम श्रेष्ठ
काठमाण्डौ

हरेक मैले भेट्ने गरेका व्यक्तिलाई भमकको बारेमा परिचय दिँदा भन्ने गरेको छु- उनी जे हिजो थिइन् आज त्यो रहेकी हुन्नन् । उनको बौद्धिक विकास यति तीव्र छ, कि मेरा शब्दहरूले त्यस गतिको प्रकृतिलाई अभिव्यक्त गर्न नै सक्दैन । पढ्न र लेख्न सिवाय उनको अरू काम नै छैन । उनको संसार अरू छैन पनि । परिवार छ, कि कितावहरू छन् । परिवारलाई उनले अभ पढ्न बाँकी छैन । तिनी धेरै माथि उठिसकेकी छन् परिवारको परिवेशबाट । कितावहरू नै उनका पहुँचमा रहेको एउटा यस्तो संसार छ, जसको माध्यमबाट उनी मन चाहे जहाँकहीं पुग्न सकिन्नन् ।

बोल्न सकिदनन्, त्यसकारण तिनको विकासको विन्दु कहाँ हो बुझ्न सकिन्न । खुट्टाको औँलाले लेखेर प्रश्नउत्तर लिने व्यक्तिसँग विचारका गहिराई कहाँ नाप्न सकिन्छ र तीनको विकासका नपना लिन सकियोस् ? तिनका डायरी र लेखनको सहारा लिनुपर्छ, तिनी कहाँ पुगिन् भनेर बुझ्न । त्यसरी पनि कहाँ सजिलो हुन्छ र ? हामीले नाप्न खोजेको नपनाको गहिराई त हाम्रै कौतुहलताको प्रश्नले पो गर्न सकिएला । तीनको आफ्नो स्वच्छन्द लेखनबाट हाम्रा कौतुहलताको उत्तर कसरी पाउन सकिएला ?

जे होस, म यसै उनको लेखनहरूबाट मेरा कौतुहलताको उत्तरहरू खोज्दछु । निकै गाहो छ, तिनका उत्तर पाउन । तर यसो चित्रसम्म कोर्न भने सकिन्छ । तिनको भाषा शैली र विचारहरूको गहनतालाई आङ्गन गरेर मेरा कौतुहलताको हाराहारीको उत्तर पनि आङ्गन गर्दछु । त्यसैले त जोकोहीलाई सामान्य ढङ्गमा भन्छु- भमक आज हिजोको रहेकी छैन र भोलि विहान आजकी पनि रहने छैन ।

उनको विकास तीव्र भएको आभाश यसै पनि थाहा हुन्छ । अबाक उनको मुहार हेर्दा, त्यो आँखा अनि मुस्काइरहेको अनुहारलाई नियाल्दा, उनका डायरी र एकैचौटी सफासँग लेखिएका लेखहरू हेर्दा, खुट्टाका औँलाहरूले बाझो बसेर छड्के जीउ राखेर छड्के आँखाले ताकीताकी लेख्दा, त्यो धीमा लेखनमा दिमागी तीव्रतालाई नियन्त्रण गई लेख्ने धैर्यतालाई हिसाव गर्दा, अनि सबैसबैमा तिनको कलात्मक, वैचारिक र शारीरिक संयोजनको क्षमतालाई विचार्दा, धेरैपल्ट लाग्छ- भमक विलक्षण प्रकृतिकी एउटी प्रतीभा हुन् र हामीले आङ्गन गरेभन्दा हैदै माथिका विन्दुमा पुगिसकेकी हुन सकिन्नन् । यस्तो लाग्छ शब्दबाट गफैमात्र गर्न पाएमा ठ्याक्कै तिनी कहाँ पुगिन् भन्ने कुराको निक्यौल गर्न डिग्री प्राप्त हुन्थ्यो । त्यो स्तर थाहा हुन्थ्यो ।

हाम्रा कौतुहलता र हाम्रा चाहनाका नाममा वा प्रश्नहरूबाट तिनलाई अझूकित गर्न नसके पनि अर्थात् खोलाको गहिर्याई इन्च टेपले नाप्न नसके पनि खोला वरपरका खोलासम्बद्ध आकार प्रकार र वातावरण हेरेर पनि त्यसको गहिर्याई यत्तिसम्म होला भनेर आङ्गन गर्न नसकिने होइन । तर त्यस्तो आङ्गन त साना खोलामै मात्र सम्भव हुन्छ । खोला अथाह ठूलो भएपछि, पानी अथाह भएर यसको गहिर्याईले नीलो रङ्ग लिन लागेपछि भूई देख्न सकिन्न । भूँइनै नदिखिएपछि त्यसको गहिर्याई कति भनेर कसरी आङ्गन गर्ने ? यो निकै गहिरो छ सम्म भन्न सकिन्छ । यत्तिजति गहिरो छ भनेर त्यसको आङ्गन दिन सकिन्न । भमकको स्थिति त्यही छ । तिनको विकास विन्दु अथाह पानीको ताल बनिसकेको छ । अब तिनी ८/१० वर्ष अधिको भमक रहेकी छैन । तिनीसँग छेउमा बसेर बोल्दा पनि डरै लाग्छ । कुन गहिर्याईमा तिनी छन् ? कुन गहिर्याईले हाम्रो चिन्तनलाई नाप्छन् ? कुन गहिर्याईले तिनीसँग सम्वाद गर्ने ? आदि ।

म सम्पर्कमा पुगदा तिनी १८ वर्षकी थिइन् । एउटा वालसाहित्यकारको रूपमा तिनलाई मैले चिनेयें । म आफू साभेदार रहेकोवाल पत्रिका नव प्रतीभामा तिनको अन्तरवार्ता छापिँदा सम्पादक विजय आचार्यले बढी नै सम्पादन गरी तिनको विचारको उच्चता प्रस्तुत गरेको मलाई शङ्गा भएको थियो । विजयले तिनकै खुट्टाले लेखेका अन्तरवार्ताका उत्तरहरू देखाएपछि केही शङ्गा समाधान भएको थियो । भमकको बारेमा विशेष खुट्टाले अक्षर कुँदने कष्टपूर्ण क्षमताको कारण मेरो चाख पहिलेदेखिनै आकर्षित थियो । म आफू साभेदार तथा सञ्चालक रहेका सगरमाथा दैनिक र एभरेष्ट हेराल्डमा तिनको बारेमा क्रमशः शोभा गौतम र उहाँका साथीहरुले फिचर लेख लेखुभएको थियो । त्यतिबेलैदेखि तिनीमाथि कौतुहलता बोक्ने मलाई तिनीद्वारालिखित अक्षरहरूको प्रस्तुतिले निकै आकर्षित गयो ।

अन्तराष्ट्रिय वालमञ्च नेपालको आग्रहमा मैले आफ्नो लेखनको पारिश्रमिकबाट वालसाहित्य पुरस्कार स्थापना गर्न सहमति दिएको थिएँ । उनीहरूले यसलाई “कविताराम वालसहित्य प्रतिभा पुरस्कार” भनी नामाकरण गरेका थिए । यसै सँस्थाबाट तिनलाई पुरस्कृत गर्ने मलाई धोको भयो । तर सञ्चालक त “वालमञ्च” थियो । मैले हस्तक्षेप गर्न नमिल्ने । त्यसैले भमकको बारेमा हामीहरूले बुझेका प्रशङ्ग वा छापिएका रचना वा तिनका कृतिहरूसमेत पाएसम्म सबै बटुलेर वालमञ्चलाई विचारार्थ पठाएँ । खुशीको कुरा वालमञ्चले भमकलाई नै चैन गरेछ र ०५६ सालमा तिनलाई “कविताराम वालसाहित्य प्रतिभा पुरस्कार-५५” प्रदान गर्ने निर्णय भयो ।

भमक हिँडन समेत नसक्ने दिशा पिशाव गराउन समेत कसैले बोक्न पर्ने शारीरिक अवस्थाकी व्यक्ति भएको हुँदा र तिनी धनकुटामा रहने भएकीले तिनलाई सम्मान गर्न काठमाडौंसम्म ल्याउन सकिएन । डा. चुडामणी बन्धुलाई “कविताराम वालसाहित्य प्रवर्द्धन सम्मान-०५५” प्रदान गरिने कार्यक्रममा भमकलाई उक्त पुरस्कार प्रदान गरिएको घोषणा गरियो । उनका लागि पुरस्कार प्रमाण-पत्र र पुरस्कारस्वरूप प्रदान गरिने कितावहरू लिएर म आफै धनकुटा कचिडे गाएँ र उनीसँग पहिलो भेट भयो ।

फोटोमा मात्र प्रत्यक्षिकरण भएको भमकसँग मैले वास्तविक सशरीर प्रत्यक्षिकरण गर्न पाएँ । बोल्न नसक्ने हाँस्न भने सक्ने । बारम्बार च्याल चुहिरहने । अनुहारबाट खुशी वा असन्तुष्टीका भावहरू अभिव्यक्त गर्न सक्ने । दुवै हात बनौटका हिसावले पूर्णजस्तो भए पनि कर्ति पनि काम नदिने । खुट्टाको सहाराले सकिनसकी कोठा वरपर घस्ने वा खाट त्यसरी नै चढनसम्म सक्ने । खुट्टाले नमस्ते गर्ने । हरेक सम्वाद खुट्टाले लेखेर गर्ने । बाकसको साँचो खोल्ने, किताव पल्टाउने, आदिजस्ता हातले मात्र गर्न सम्भव हुने मिहिन कामहरू खुट्टाले नै गर्ने । मेरा सम्पूर्ण ध्यान भेटका प्रथम क्षणदेखि नै तिनका शारीरिक बनौट र त्यसैको सीमालाई प्रयोग गर्दै प्रस्फुटित भएको क्षमताको अवलोकनमै व्यस्त थियो ।

लेखनबाट वार्तालाप गर्न पहिले मलाई गाहो भएको मात्र होइन, भन्भटपर्ण नै लाग्यो । प्रश्नहरू गर्नु भनेको तिनलाई दुख दिनु हो भन्ने लाग्यो । तिनलाई बुझ्न त्यसैले मैले तिनका बुवा कृष्णप्रसाद घिमिरे माता आशादेवी घिमिरे र बहिनी मेनका घिमिरेलाई प्रश्नहरू राखेँ ।

त्यसताकासम्म लेखिएका पाण्डुलिपी हेर्न माग्दा तिनले ओछ्यानका पत्रहरू पल्टाएर साँचो भिकिन् र नजिकैको दराजको साँचो खोलिन् । सबै काम हातले गरेसरह खुट्टाले गरिन् । मलाई अचम्मै लाग्यो । त्यो अचम्म मैले विसाउन पाएको थिइन्हाँ कि तिनले यस्ति मोटामोटा कापीहरू मेरो छेउमा राखिदिइन्, पाण्डुलिपी भनेर । त्यो संख्या र आकार देख्दा अर्को तीनछक परेँ । के पढ्नु ? पढ्नकै लागि ती पाण्डुलिपी हेर्न मारेको पनि थिइन्हाँ । यसो एकदुई वटासम्मको परिकल्पना भएको मलाई यत्रो संख्याले भवाम्मै हान्यो । एकएक गरी पल्टाएँ सरसर्ती अवलोकनको लागि । रामारामा अक्षरमा लेखिएका ती पाण्डुलिपीहरू पूर्णता पाएर प्रकाशनकै लागि पर्खिएर बसेको आभास भयो । कुनै कविता सङ्घह, कुनै कथा सङ्घह त कुनै उपन्यास रहेछन् ।

रात उनकै घरमा विताएको मलाई तिनको बारेमा बुझ्न तिनको क्रियाकलापहरूको अवलोकन गर्न प्रश्नस्त समय मिल्यो । तिनी आफूलाई चाहिँने किताव, कापी र कलमको चयन वा तयारी आफै गर्दिरहिछ्न् । त्यतिमात्र होइन, आफूले लेखेका लेख, रचनाका पाण्डुलिपीहरूलाई सुरक्षा र सुव्यवस्था आफैले गर्दिरहिछ्न् ।

अहिले म कुरा गर्दैथै भमकको स्तरको बारेमा । म भन्दैथै हिजोको भमक आज रहेकी छैन । म लेख्दैथै गहिन्याई धेरै भएपछि नपना लिन कठिन हुन्छ । त्यसै सन्दर्भमा म प्रथम भेटको संस्मरणमा पुगेथै । त्यो यसकारणले कि हिजोको भमको गहिन्याईको आङ्गन ममा थियो । त्यो नपना लिन सम्भव थियो । किशोरावस्थाकी भमक, ४/५ वर्षको अभ्यासबाट त्यहाँसम्म आएकी भमक, बाहिरी संसारमा सम्पर्क नपाएकी भमक- लाई नाप्न त्यति गाहो थिएन । भाषा शैली र विचारमा केही कमजोरी अवलोकन गर्न सकिन्थ्यो । प्रस्तुतिहरूमा विकासका निकै सम्भावनाहरू देखिन्थ्ये । त्यही सम्भावनाका कारणले तिनलाई अनि तिनको बौद्धिक अवस्थितिलाई बुझेर मैले सल्लाह दिएथै- ‘लेञ्ज भन्दा बढी पढ्नु । बौद्धिकस्तर उचालन कमितमा दुई वर्ष अध्ययनलाई अगाडि राख्नु । अध्ययनले निखारले आफू भित्रका साहित्यलाई उचाल्छ ।’

त्यो अवस्था फरक थियो । तिनी मेरा यस्ता सल्लाह दिएपनि हुने स्तरमा थिइन् । आज ८/१० वर्ष वित्तिसकेको छ । तिनी दिन दुगुना रात चौगुना विकासको क्रममा छिन् । हरेक बौद्धिक उपलब्धीले तिनका ग्रहणक्षमतालाई गुणात्मकता दिएको छ । आज दुई, भोलि चार, पर्सी आठ, निपर्सी सोहका दरले फट्को मार्दैछिन् । आज दुई, भोलि तीन, पर्सी चार, निपर्सी पाँच, होइन । त्यसैले मैले माथि कतै भनैँ- ‘अब त तिनीसँग यस्तै हल्कासाथ बोल डर लाग्छ’ त्यसैले नै म उनका सामू रहँदा हल्काफूल्का ठट्टा मात्र गरेर रहन्छु ।

चारवर्षअघि मसँगै भफमकलाई भेटन आएकी भफमक सृजना संरक्षण समूहकी सहयोगी शुभेच्छाले मसँग प्रश्न राखिन्- “भफमकको बौद्धिक क्षमता कतिसम्मको होला ?”

शुभेच्छा आफै नौकक्षामा पढ्ने केटी थिइन् । तिनले बौद्धिक क्षमतालाई कक्षाहरूमा आँकेर जवाफ खोजेकी थिइन्- “आइए, बिए वा एमए ?”

उत्तर त्यो औपचारिक शिक्षाको नपनामा हुनै सक्दैनथ्यो । कतै ६/७ कक्षा सरह होला । कतै वि.ए. सरह । मैले भनैँ- मलाई थाहा छैन । तिनको बौद्धिक क्षमता नाप्ने संयन्त्र मसँग छैन । मैले त्यस्तो नपनामा चाख लिएको पनि छैन ।

मेरा हल्काफूल्का रमाइला ठट्टाहरूलाई लिएर सँगै आएकी निशाले शुभेच्छालाई भनिन्- ‘तँलाई थाहा छैन, बाबा त भफमकसँग विवाद गर्नै डराइसिन्छ । त्यसैले जोकमात्र गरिसिन्छ । यसैबाट बुझ्नु भफमकको बौद्धिकस्तर ?’

साँच्यै हो भफमकसँग म वादविवादमा आउन चाहन्नयै । अरुले कसरी बुझेका छन् मतलव राखेको पनि थिइनँ ।

थाहा थिएन, भफमकले मलाई अनि मेरो बौद्धिकतालाई कसरी लिन्थिन् । मबाट कस्तो बौद्धिक सम्वादको आशा राख्यन् । उनीसँग, सम्पर्कमा यसरी नै रहने भफमक सृजना समूहका मेरा सहकर्मी व्यक्तित्वहरू श्यामप्रसाद शर्मा, लेखनाथ अधिकारी, विजय आचार्य, हरिगोविन्द लुइटेल, राजेन्द्र श्रेष्ठहरू अली गहन विषयमा कुरा गर्थे । गम्भीर रहन्थे । मैले त्यस्तो हुनै सकिनँ । मैले अवज्ञा गरेको मान्थिन् कि मेरा यी हल्काफूल्का हाँसीमजाकलाई हेरेर देखेर । के गर्नै त ? गम्भीर हुनको लागि तिनमा वाकक्षमता नहुँदा हामी दुवैलाई व्यवधान थियो । अनि यसरी पनि लिएँ- जिन्दगी गम्भीरतामात्र होइन । रमणीयता पनि हो । रमाइलो नै गरैँ ? मर्दा लाने नाम र काम त तिनी होस् वा म हामी दुवैले लेखन सृजनामार्फत गरिरहेकैथैँ । यत्रो अन्तरालपछिको भेटघाटमा के गम्भीर भएर छलफल गर्नु ? के साहित्यिक कुरा गर्नु ?

मैले कहिल्यै तिनको साहित्यिक मित्र बनेर कुरा गरिनँ । आफूलाई तिनको अभिभावक हुँ भन्ने लाग्थ्यो । तिनका शारीरिक कमीकमजोरीले दिने अभावहरूलाई पूर्णता दिन बढी म गम्भीर थिएँ- सके पनि नसके पनि ।

पहिलो भेटमा तिनले हाम्रो भेटलाई कसरी लिइन् भनेर बुझ्न मैले तिनलाई नै लेख्न अनुरोध गरेको थिएँ । भोलिपल्टै मलाई यत्तिलामो लेख हात परेयो । संस्मरण नै लेखिछ्न तिनले । त्यो नवयुवामा छापियो पनि । त्यसमा मलाई तिनले आफ्नो आदर्श मानेर लेखेकी रहिछ्न् । म एउटा छाडा अराजक लेखनको प्रवक्तालाई तिनले कति बुझेकी थिइन् ? कतिनै तिनले मेरो बारेमा पढ्न पाएकी छन् र आफ्नो आदर्श नै मानिन् ? खुल्दुली थियो ।

साँच्चै भन्दा भनैपर्ने हुन्छ “आदर्श” भन्ने शब्द तिनले नबुझिकै लेखिन कि ? तिनी भखैरै १९ वर्षकी थिइन् । स्कूलको मुख नदेखेकी, औपचारिक शिक्षा नपाएकी, स्वअध्ययनबाट यहाँसम्म आएकी- मलाई लाग्यो तिनको अध्ययन एक हदसम्म कमजोरै थियो । तिनको आदर्श पारिजात हुन सक्यो । श्यामप्रसाद शर्मा हुन सक्यो । अस्वीकृत मान्यताका विद्रोही साहित्यकार सँधै विवादित रहेका अस्वीकृत कविताराम हुनै सकैनथ्यो ।

अनि, त्यस लेखमा तिनले मलाई ‘कविताराम दाइ’ भनेकी छन् । आज म तिनको ‘कविताराम दाइ’ रहेको छुइनँ । म तिनको ‘बाबा’ बनेको छु । तिनको ‘ठूलो बाबा’ हुनहुन्छ हामी सबैका श्रद्धेय दाजु श्यामप्रसाद शर्मा । श्यामदाइले भै मैले तिनलाई बौद्धिक प्रशिक्षण दिएको छैन । दिने गरेको छैन । एउटा संरक्षणसम्म दिएथै । ‘बाबा’ भनेर मलाई श्यामदाइकै कोटीमा तिनले राखेको हुँदा म तिनको ‘आदर्श’ भनिएको भन्दा बढी प्रफूल्लित थिएँ । यो ‘बाबा’ चाहिँ बुझेरै बनाइएको हुँ- म विश्वस्त थिएँ । त्यसैले पनि म तिनको अभिभावक हुनुको जिम्मेवारी बहन मलाई सजिलो लाग्यो । त्यसैले मान्नुहोस्- म तिनीसँग गम्भीर साहित्यिक छलफल गर्दिनँथै । तिनको बौद्धिकस्तर तिनको लेखनबाट म चाख्यै । मेरो बौद्धिकता पनि तिनले मेरै कृतिहरूबाट लिउन् । त्यसरी नै हाम्रा बौद्धिक सम्बाद हवस् । म यो चाहन्यै ।

पाँच वर्ष पहिलेको कुरो हो । मसँगै भक्तिलाई भेटन धनकुटा आएकी शुभेच्छाले मलाई भक्तिकमा के छ र तपाईँ यसरी बारम्बार धनकुटा आउनुहुन्छ भनेर सोधिन् । त्यसबेला ५ वर्ष वितिसकेथ्यो भक्तिलाई भेटेको । त्यो ५ वर्षमा म ५ पल्ट धनकुटा पुगिसकेथै । म विदेश जान पर्दा पहिले तिनलाई नभेटी जानै सकिन्नथै । कुनै फाइदाको लागि होइन । त्यो परिवार, भक्ति र मेरोबीचको लगाव हो । त्यसैले म यसरी लागिपरेको थिएँ । हरेकपल्ट भक्ति काठमाडौं आउँदा म पूर्ण समय दिन्यै, अरू सहयोगीहरूसँगको भेटघाटको संयोजनको लागि र भक्तिलाई पूर्ण बाहिरी सम्पर्क दिनकोलागि ।

शुभेच्छाको प्रश्नले मलाई एउटा भट्का दिएथ्यो । त्यो यस कारणले कि त्यतिवेलातिरै समाचारपत्र दैनिकमा स्वागत नेपालद्वारा लिखित अनिल पौडेलका साहित्यिक लगावका सन्दर्भमा अनिलले भनेका उक्तिहरू भनी ‘केही भक्तिका नाममा व्यापार गर्नेहरूले उनलाई भक्तिको लागि काम गर्न नदिएका’ भन्ने दुखेसो पोखिएका थिए । त्यसबेला भक्तिको लागि सहयोग पुऱ्याउन अनौपचारिक रूपमा मेरो संयोजनमा ‘भक्ति सृजना संरक्षण समूह’ स्थापना गरिएको थियो र त्यसमा भक्ति र तिनका माता पितासमेत लेखनाथ अधिकारी, हरिगोविन्द लुइँटेल, राजेन्द्र श्रेष्ठ, विजय आचार्य, श्यामप्रसाद शर्मा र केशव स्थापित समेत स्वयमसेवीहरू रहेका थिए । यो समूह भक्तिलाई सघाउन सब्दो लागिपरिरहेको थियो । स्वागतद्वारा लिखित अनिलका उक्तीहरूले कसैलाई नामै किटेर लक्षित त गरेको थिएन तर त्यसरी नामै नकिटिँदा नै

हामीजस्ता सहयोगीहरूलाई पेच त पर्ने नै भयो । भमकका लागि भनेर वा भमकको नाम भजाउने हिसाबमा हामीले केही लगानी गरेका थिएनाँ । शारीरिक परिश्रम भने दिएका थियाँ । त्यसैले हामी भन्दै हामीमध्ये कसैले अनिलले भने भई भमकको नाममा व्यापार गरेका थिएनाँ । अरु कसैलाई भनिएको भए उनै जानून् । अनि त्यसैले हामीलाई यसरी चिन्तित भइहालूपर्ने स्थिति थिएन । तर पनि भमकका नजिकका हामी पनि भएकाले हामीलाई चिन्ता भयो नै ।

जे होस, शुभेच्छाले हाम्रा सहयोगी नियतमा शङ्खा राखेकी थिइनन् । हाम्रा पसिनाको कदर गर्दै भनिन्- “भमक एउटा ठूलै सर्जक बन्नेछिन् । विशेष शारीरिक कष्टमा रहेकी तिनलाई तपाईंहरू जस्ताको सरसहयोग हुँदा तिनलाई सकारात्मक फरक त पर्ने नै छ । तर परिवारकै सदस्य नरहेका तपाईंहरू कोही कतिसम्म यसरी लाग्न सक्नुहुन्छ ?”

यसमा के भन्ने ? हामीले कहिल्यै पूरै समय दिएको पनि होइन । दिन्छौं भनेर लागिपरेको पनि थिएनाँ । त्यसरी दिन साँच्चै नै सबैनथ्यौं पनि । त्यसरी सोचेका पनि थिएनाँ । हामी सबैका आआफ्ना समस्याहरू थिए नै । हामी सबैलाई एक न एक मानेमा आफै दुख थियो नै । त्यसैपल्ट तीनवर्ष जति भएथ्यो विदेशिएको । त्यसबीच भमकसँग केही टेलिफोन सम्पर्क सिवाय अरु गर्न सकिएन । लेखनाथ भाई पनि विदेशीमा छन् धेरै समयदेखि । हामीबीच सँधै भमकको बारेमा बढीमाबढी केही गर्न नसकिएको दुखेसोका कुरा हुन्छ । कुरा गछौं, तर गर्न केही सकेका छैनाँ । गर्न नसके पनि भमकप्रति हामी गम्भीर थियाँ । अझै छौं । कुनैपनि कुरामा गम्भीर हुन धेरै कारणहरू चाहिन्न रहेछ । भमक सृजना संरक्षण समूहका मेरा मित्रहरू अहिले उनलाई सघाउन पहिले जस्तै सकृय छैनन् । तर पनि त्यसरी नै उनीहरू अझै आकृष्ट छन् भमकप्रति । यो सही हो तिनको लागि सहयोग गर्न हामीमा परिवारकै सदस्यसरहको दायित्व छैन । तर त्यसो नभएर हामीले तिनलाई सहयोग गर्न छाडेका पनि होइनाँ । न त कसैले व्यापार गर्दैछन् भन्ना भनेर डराएका नै हाँ । माथि भनें हामी सबैमा केही न केही समस्याहरू छन् र भइरहन्छन्, जसले हाम्रा नितान्त समयहरूलाई आकृष्ट गरिहेका हुन्छन् र हामी त्यता वाध्यतावश संलग्न छौं । कुरा यसो पनि हो कि अब भमकलाई त्यही स्तरको सहयोगको आवश्यकता पनि छैन । तिनी अब स्थापित भइसकेकी छिन् । अनि भन्दै हामी भमकको लागि केही गर्न सबैनाँ भने पनि तिनलाई परिवार सदस्यसरह नै आत्मियता प्रदान गर्दै नै छौं र गर्दै नै रहने छौं ।

भर्जिनिया, यु.एस.ए.

जुन २, ००८
